Motion
1982/83:2016

Stig Gustafsson m. fl.
Utredning om franchising

Franchising inom näringslivet växer allt snabbare i vårt land. Det är främst inom handels- och servicenäringarna det finns olika typer av franchisesystem. Som exempel kan nämnas McDonald's, Näröppet, Svensk Direktreklam, Hemglass och Kentucky Fried Chicken. Även inom industrisektorn finns sådana system t. ex. Tuffkote Dimol (ett företag med rostskydd för bilar som specialitet). I flera stora företag inom handeln och industrin där franchising tidigare inte förekommit finns intresse för införande av franchisesystem, så har t. ex. JS Saba nyligen uttalat sitt intresse för denna företagsform.

Det är svårt att få en enhetlig bild av vad som menas med franchising och någon allmänt godtagen definition finns inte, bl. a. av den anledningen att det finns en rad olika franchiseliknande system.

Termen franchising härstammar från ordet franco, vilket betyder att man köper en rättighet. Ett försök till svensk översättning är intensiv samverkan, men denna term har inte fått allmän användning. Franchising betecknar hela företeelsen och den definition som dominerar i Sverige har tagits fram av Svenska franchiseföreningen och lyder:

Franchising är ett linjärt system för marknadsföring av varor och/eller tjänster, i vilket ett företag (tillverknings- och/eller grosshandelsenhet) genom kontrakt till sig knyter ett eller givetvis i allmänhet flera enskilt ägda andra företag, oftast detaljister, vilka utåt, mot kundkretsen, framträder enhetligt och som från det förstnämnda företaget mot ersättning erhåller varor och/eller tjänster i flera former. Det förstnämnda företaget kallas franchisegivare (franchisor), de senare franchisetagare (franchisees).

Termen franchise används som beteckning på den rättighet som överlåts från franchisegivare till franchisetagare. Med franchisesystem menas ett system som består av en franchisegivare och till denne knutna franchisetagare.

I Sverige är franchising f. n. under stark framväxt. I USA finns särskild lagstiftning för denna form av företagande. Det är i dag främst fackliga organisationer inom TCO och LO som reagerat på de konsekvenser och problem som uppstår med franchising. De fackliga organisationerna har i första hand reagerat på svårigheterna att få den arbetsrättsliga lagstiftningen att fungera i sådana företag. I en rapport om franchising från Arbetslivscentrum framhålls bl. a.

De första reaktionerna kom gentemot system som, från att ha varit filialsystem eller system med anställda försäljare, övergick till ett franchi-

seliknande system. Sådana ombildningar har man från facklig sida ansett vara försök att kringgå arbetstagarbegreppet. Numera har franchising som sådant dvs. även nystartade system, börjat att granskas från fackligt håll. Ett tungt argument är att franchisetagarens handlingsutrymme är så pass beskuret av det avtal han eller hon tecknat, att man knappast kan betrakta honom eller henne som arbetsgivare i egentlig bemärkelse. Det finns onekligen en konflikt inbyggd i franchisesystemen. Ur MBL:s synpunkt har den fackliga organisationen rätt att förhandla om allting väsentligt som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Ur lagstiftarens synpunkt har givetvis tanken varit att arbetsgivaren har full förhandlingsfrihet. I ett franchisesystem har inte en franchisetagaren full förhandlingsfrihet. De frågor som regleras i avtalet är över huvud taget inte förhandlingsbara för en facklig organisation som organiserar anställda hos en franchisetagare. Om franchisetagaren skulle ändra på något som rör franchiseavtalet hotar ett skadestånd från franchisegivaren eller en uppsägning av franchiseavtalet. Här finns alltså en kollision emellan å ena sidan ett kommersiellt avtal och å andra sidan MBL och kollektivavtal. Nu har ju inte den fackliga organisationen någon möjlighet att driva igenom en viss fråga i en förhandling enligt MBL. Konflikten blommar aldrig ur genom att "Arbetsgivaren, franchisetagaren" ställer sig avvisande till den fackliga organisationens förhandlingsframstöt. Ett tydligt fall då konflikten framträder är vid den primära förhandlingsskyldigheten. Enligt § 11 MBL ska arbetsgivaren förhandla med den fackliga organisationen före en väsentligare förändring i verksamheten. Arbetsgivaren kan visserligen ha bestämt sig för ett alternativ men han ska förhandla i så god tid att den fackliga organisationen hinner granska alla handlingar och eventuellt komma fram till ett eget alternativ. Låt oss anta att det är *franchisegivaren* som tar initiativ till en väsentligare förändring av verksamheten. Inom franchiseavtalets ram har franchise*givaren* stora möjligheter att förändra verksamheten. I det här fallet blir det franchise*tagaren* som måste primärförhandla med sina anställda om den viktigare förändringen. De fackliga organisationerna hos franchise*tagaren* arbetar fram ett alternativ som man anser jämbördigt. Det vill man förhandla om. Här inträffar nu det säregna att franchisetagaren inte ens teoretiskt kan förhandla om den fackliga organisationens alternativ. Därtill är han alltför bunden av franchisegivaren. Någon rätt att förhandla med franchisegivaren direkt har inte den fackliga organisationen hos franchisetagaren.

En viktig fråga i detta sammanhang rör arbetstagarbegreppet. Är en franchisetagare att anse som en självständig företagare, beroende uppdragstagare eller en arbetstagare? Här är det många faktorer som spelar roll, bl. a. franchiseavtalens utformning när det gäller exempelvis franchisetagarens arbetsuppgifter, styrning och beroendeförhållande till franchisegivaren.

Eftersom de allra flesta franchisetagare är eller blir att betrakta som småföretagare är det angeläget att klargöra dessa företagares roller och problem. Med andra ord: Vilken typ av småföretagare vill vi ha i Sverige? Vill vi ha till storföretag och franchisekedjor hårt knutna och osjälvständiga företagare eller småföretag som bedriver verksamhet på egna villkor. Franchising löser inte småföretagens grundläggande problem.

Ett system med franchising i större omfattning än i dag får sannolikt djupgående konsekvenser när det gäller struktur och maktförhållanden i vårt näringsliv. Den nya tekniken/datan kommer att möjliggöra hårdare kontroll och styrning av franchisetagarna. Utländska intressen kan genom införande av franchisesystem få ett oacceptabelt inflytande över svenska småföretag eftersom skyddsregler saknas. En annan viktig aspekt är penningtransaktioner mellan de olika företagen i systemen.

En rad frågor och problem måste klarläggas när det gäller franchising. Det är nödvändigt att så snart som möjligt och innan franchising får alltför stor utbredning utreda konsekvenserna i vidaste mening av denna nya företagsform.

Mot bakgrund av det anförda yrkar vi

att riksdagen begär att regeringen skyndsamt låter utreda frågan om franchising.

Stockholm den 25 januari 1983

STIG GUSTAFSSON (s)
OSKAR LINDKVIST (s)
STURE PALM (s)
ANITA MODIN (s)
ARNE GADD (s)
MAGNUS PERSSON (s)
SIVERT ANDERSSON (s)
LARS ULANDER (s)
BARBRO EVERMO (s)
MONICA ANDERSSON (s)

LiberTryck Stockholm 1983